

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-СТАТИСТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-АНАЛІТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У статті проаналізовано результати експерименту з впровадження педагогічної технології формування художньо-аналітичних умінь майбутніх учителів музики.

У вітчизняних та зарубіжних педагогічних технологіях, спрямованих на художньо-естетичну професійну підготовку та виховання (М.П. Лещенко, Н.Є. Миропольська, В.Ф. Орлов, Г.О. Підкурманна та ін), домінанта відводиться не оволодінню технічними навичками, а гнучкому інтелекту, сформованості естетичної свідомості, інтеграції різноманітних філософсько-естетичних течій. На відміну від відомих нам технологій, заснованих на логіці науки "від знань до вмінь", сучасні педагогічні технології побудовані за принципом введення у навчально-виховний процес системи професійних цінностей, спрямування на розвиток професійних якостей та творчих здібностей особистості і способів діяльності, що забезпечують їх реалізацію.

На основі вивчення сучасних педагогічних технологій художньо-естетичного спрямування, вимог професійної освіти до якісної підготовки вчителів музики та існуючих інтегрованих програм в галузі "Мистецтво", було розроблено та експериментально перевірено педагогічну технологію формування художньо-аналітичних умінь майбутніх учителів музики.

Під час розробки даної технології враховувалися чинники, що впливають на професійну підготовку студента. Процес формування художньо-аналітичних умінь студентів передбачає реалізацію загальнопедагогічних принципів гуманізму, науковості, зв'язку теорії і практики, систематичності і послідовності, єдності навчання і виховання, оптимальності і варіативності, а основа створення педагогічної технології формування даних умінь - ідеї інтеграції психолого-педагогічних дисциплін і предметів художньо-естетичного циклу, інтенсифікації процесу навчання за допомогою інтерактивних форм і методів, взаємозв'язок об'єктивних і суб'єктивних умов навчання. Результатами процесу формування художньо-аналітичних умінь ми вважаємо творчий рівень оволодіння аналітико-інтегративними параметрами художнього мислення, художньо-інформаційну освіченість, уміння розробляти авторські інтегровані уроки і програми, адекватну самооцінку і коригуючу діяльність в оволодінні професією.

Оволодіння художньо-аналітичними вміннями передбачає єдність теоретико-пізнавальної та практично-професійної діяльності майбутніх учителів музики. "Теоретико-пізнавальна діяльність майбутніх педагогів охоплює знання способів, на підставі яких здійснюється дія, забезпечується її регуляція і корекція та теоретичні положення і поняття, які реалізуються у змісті дії. Практично-професійна діяльність студентів спрямовується на відтворення дій і призводить до досягнення практично значущих інтересів" [1:212].

Експериментальна апробація ефективності запропонованої технології проводилася в умовах навчального процесу. Враховуючи мету та завдання експерименту, були розроблені методика контрольно-експериментальної роботи, визначені критерії оцінок та засоби аналізу кількісних даних, які дозволяють вивести якісні характеристики досліджуваних умінь.

Дослідження результатів здійснювалося методом констатуючих зрізів відповідно до етапів формування художньо-аналітичних умінь майбутніх учителів музики. Всього у формуючому експерименті брали участь 120 студентів: 60 студентів контрольної групи і 60 студентів – експериментальної. На початку та в кінці формуючого експерименту було проведено опитування студентів обох груп для виявлення відмінностей у рівнях готовності до художньо-педагогічної діяльності за експериментальних умов. Аналіз відповідей на запитання "Чи задоволені Ви рівнем своєї підготовки до художньо-педагогічної діяльності?" свідчить про те, що індекс задоволеності значно підвищився в експериментальних групах, порівняно з контрольними, і становить 0,75. Важливо відзначити, що у порівнянні з контрольними групами в експериментальних групах рівень дуже задоволених своєю художньо-педагогічною підготовкою зріс у 3 рази, та відсутні студенти, яким байдуже, хто зовсім незадоволені, і ті, що мають невизначену позицію. Отже, можемо зробити висновок, що введення педагогічної технології формування художньо-аналітичних умінь як суттєвого компонента художньо-педагогічної діяльності майбутніх учителів музики призвело до покращення навчальної ситуації.

Досліджуючи зміни показників художньо-аналітичних умінь у майбутніх учителів музики, ми використовували різноманітні методи: спостереження за навчальною діяльністю студентів, анкетування, протоколювання, аналіз творчих завдань, якісний аналіз одержаних результатів, дані модульно-рейтингової системи оцінювання студентів на заліках та іспитах, статистичний метод опрацювання матеріалів експерименту. З'ясування рівнів готовності студентів до художньо-педагогічної діяльності спиралося на врахування індивідуальних можливостей останніх та міри їх індивідуального зростання.

Перший констатуючий зріз у контрольній та експериментальній групах був зроблений на початку формуючого експерименту. Його метою було виявлення музично-теоретичних та мистецтвознавчих знань у студентів музичних спеціалізацій, уміння застосовувати ці знання у творчих умовах, міру зацікавленості студентів творчими формами роботи на заняттях з дисциплін художньо-естетичного циклу, усвідомлення ними власної

емоційно-почуттєвої сфери під час сприйняття та інтерпретації творів мистецтва. Зріз здійснювався за методикою констатуючого експерименту. Його результати подано у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Рівні сформованості художньо-аналітичних умінь студентів контрольної та експериментальної груп до початку експерименту

Параметри художньо- аналітичних умінь	Студенти КГ (60 осіб)						Студенти ЕГ (60 осіб)					
	Рівні сформованості художньо-аналітичних умінь											
	Низький		Середній		Високий		Низький		Середній		Високий	
	К.с.	%	К.с.	%	К.с.	%	К.с	%	К.с	%	К.с	%
Мотиваційно- ціннісний	20	33,3	22	36,6	18	30	22	36,6	23	38	15	25
Інтелектуально- логічний	22	36,6	23	38	15	25	21	35	25	42	14	23
Емоційно- почуттєвий	20	33,3	20	33,3	20	33,3	19	31,6	22	36,6	19	31
Комунікативно- емпатійний	25	42	25	42	10	16,6	23	38	27	45	10	16
Загальні показники	21	36,3	22,5	37,5	15	26,2	21	35	24	32	14,5	24

Головним напрямком дослідно-експериментальної роботи було визначення й порівняння рівнів сформованості структурних компонентів (параметрів) художньо-аналітичних умінь майбутніх учителів музики контрольної та експериментальної груп на основних етапах формуючого експерименту, а також на початку та в кінці дослідження. З цією метою було зроблено контрольні зрізи в кінці III, IV та V семестрів навчання за методикою констатуючого експерименту відповідно до визначених виявів кожного структурного параметру. Оскільки спецкурс охоплює саме три навчальних семестри, то зрізи проводилися після кожного семестру і мали умовні назви: початковий, аналітичний, синтетичний.

Аналізуючи результати дослідно-експериментальної роботи, спрямованої на розвиток мотиваційно-ціннісного компоненту досліджуваного феномену, маємо окремо зупинитися на деяких суттєвих моментах. Так, у студентів експериментальної групи відзначено творчий підхід до використання музично-теоретичних та мистецьких знань. Розширився круг інтересів, і сформувалася стійка потреба у залученні до практичного використання цінностей світового мистецтва. Цей факт підтвердився в їхніх відповідях на запитання анкет (за методикою констатуючого експерименту). Самостійний вибір і виконання письмових проблемних завдань підтверджує підвищення інтересу до творчих форм роботи, усвідомлення майбутніми фахівцями їх значущості у педагогічній діяльності. Зазначимо, що у студентів експериментальної групи значно підвищилася потреба у самовдосконаленні і високій кваліфікації. Порівняльний аналіз діагностування показників мотиваційно-ціннісного компоненту структури художньо-аналітичних умінь майбутніх учителів музики на етапах експерименту дає підстави стверджувати, що розроблена педагогічна технологія сприяла розвитку пізнавальних інтересів, прагненням і установці на використання у професійній діяльності цінностей світового мистецтва, збагаченню досвіду діалогового спілкування з творами мистецтва.

Позитивні зміни у розвитку мотиваційно-ціннісної сфери були зумовлені цілісною організацією педагогічних умов протягом усього періоду вивчення музично-теоретичних та художньо-естетичних дисциплін у ВНЗ. Провідним фактором цього процесу була творча спрямованість на діалогічне спілкування з творами мистецтва різних видів, стилів, жанрів. Лише завдяки постійному застосуванню проблемних і творчих завдань з урахуванням індивідуальних відмінностей студентів стало можливим використання музично-теоретичних та художньо-практичних знань в умовах творчості, наслідком чого стали позитивні результати підсумкового контрольного зрізу.

Результати дослідно-експериментальної роботи, які стосуються змін у розвитку інтелектуально-логічного компоненту художньо-аналітичних умінь, відобразили значні зміни у контрольній і експериментальній групах. Система загальнохудожніх та мистецтвознавчих знань набула професійно-педагогічної спрямованості. Значні зрушення в експериментальній групі спостерігалися при аналізі мистецьких творів та застосуванні прийомів інтелектуально-логічної діяльності. Останній синтетичний зріз формуючого експерименту показав, що діяльність студентів перейшла від репродуктивної діяльності, при якій засвоєна орієнтована основа діяльності, її алгоритми і правила тільки відтворюються в різних сполученнях, – до продуктивної, у процесі якої студент завжди створює нову орієнтовану основу діяльності порівняно з засвоєною раніше у навчальному процесі. Студенти якісно засвоїли різноманітні види аналізу мистецьких творів, на лабораторних заняттях складали власні алгоритми аналізу музичного, візуального, синтетичного твору мистецтва. Навчилися розуміти внутрішні закони і структуру мистецьких явищ, розкривати зміст абстрактних образів, якими так насичені сучасні твори мистецтва, обґрунтовувати свої судження та оцінки.

Звертаючись до аналізу емоційно-почуттєвого компоненту структури художньо-аналітичних умінь, слід зазначити, що його позитивні зміни були зумовлені цілеспрямованим впливом на емоційно-почуттєву сферу особистості студента. Набуття студентами досвіду емоційного переживання та власного творення в різних видах мистецтва, художньої практики сприяло усвідомленню власного рівня професіоналізму, готовності до худож-

ньо-педагогічної діяльності. Цілеспрямоване і постійне застосування методів художньої інтерпретації, імпровізації, акторського втілення, емоційного переживання і проникнення в художньо-образний зміст твору, а також втілення художнього образу в музичному, візуальному, синтетичному видах мистецтва допомогло студентам звільнитися від невпевненості, скутості, емоційної напруги і відкрило шлях вільного творчого оволодіння знаннями, уміннями й навичками і використання їх у творчих роботах. Результат рівнів сформованості емоційно-почуттєвого компоненту художньо-аналітичних умінь студентів експериментальної групи перевищив наші сподівання. Високого рівня на кінець експерименту досягло 50% респондентів дослідження.

Звертаючись до аналізу комунікативно-емпатійного компоненту художньо-аналітичних умінь майбутніх учителів музики, показники якого під час констатуючого експерименту мали низький рівень розвитку, треба зазначити, що ті позитивні зміни, які мають місце в експериментальній групі, зумовлені активізацією проявів комунікативних і потенційних можливостей студентів, залученням їх до емоційно-інтелектуальної обізнаності у почуттях і думках інших людей, поєднанні переживань, співпереживань, співрозуміння, співтворчості тощо. Посилення зацікавленості творчими формами роботи на заняттях спецкурсу, розуміння необхідності оволодіння художньо-творчими навичками та художньо-аналітичними уміннями, впевненість у своїх силах викликали значне зростання творчої активності з боку респондентів вже на етапах формулюючого експерименту.

Порівнюючи дані рівнів підготовленості до професійної діяльності та результати проведеного за методикою констатуючого експерименту контрольного зрізу, можемо відзначити, що в процесі формування художньо-аналітичних умінь у студентів значно підвищився рівень творчої активності в освоєнні різновидів мистецтва (з 25% на початку експерименту до 40% в кінці), при цьому рівень відтворюючої діяльності зменшився на 13%.

Заслужовує на увагу і той факт, що значно зменшився (з 35% на початку експерименту і до 23,3% в кінці) показник кількості студентів з низьким, репродуктивним рівнем сформованості художньо-аналітичних умінь. Процентний показник у контрольній групі складає відповідно – 36,3 і 35%.

Також зазначимо, що експериментальна педагогічна технологія формування художньо-аналітичних умінь майбутніх учителів музики сприяла творчому спілкуванню студентів із творами мистецтва, розвитку особистісних здібностей та професійно-спрямованих якостей студентів. У експериментальних групах значно посилюється прагнення майбутніх учителів до самореалізації, самовдосконалення, самооцінки у різних видах і формах художньо-педагогічної діяльності.

Результати рівнів сформованості художньо-аналітичних умінь студентів у кінці експерименту висвітлені у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Рівні сформованості художньо-аналітичних умінь студентів у кінці експерименту

Параметри художньо- аналітичних умінь	Студенти КГ (60 осіб)						Студенти ЕГ (60 осіб)					
	Рівні сформованості художньо-аналітичних умінь											
	Низький		Середній		Високий		Низький		Середній		Високий	
	К.с	%	К.с.	%	К.с.	%	К.с	%	К.с	%	К.с	%
Мотиваційно- ціннісний	18	30	20	33,3	22	36,6	14	23,3	22	36,6	24	40
Інтелектуально- логічний	20	33,3	24	40	16	26,6	15	25	20	33,3	25	41,6
Емоційно- почуттєвий	19	31,6	20	33,3	21	35	15	25	15	25	30	50
Комунікативно- емпатійний	22	36,6	20	33,3	18	30	12	20	25	41,6	23	38,3
Загальні показни- ки	19,75	35	21,3	35,55	19,25	29,45	14	23,3	20	34	26	42,7

Таким чином, активізація і сформованість художньо-аналітичних умінь майбутніх учителів музики дозволяє значно підвищити рівень загальнохудожніх і спеціальних знань, необхідних у професійній діяльності, розвинути комунікативні здібності, які виявляються у високому рівні художньо-педагогічного спілкування.

Також відзначено якісне перетворення студента з об'єкта педагогічного впливу в активного суб'єкта навчально-пізнавальної взаємодії в умовах співпраці та співтворчості. Демократична та діалогічна позиція викладача дозволяє реалізуватися студенту як активній, ініціативній і творчій особистості та розвивати професійно-педагогічні якості.

Використання доцільних педагогічних прийомів на заняттях спецкурсу "Інтеграція дисциплін художньо-естетичного циклу" дало можливість створити відповідну емоційну атмосферу у експериментальній групі, естетичне поле на заняттях, працювати з орієнтацією на майбутню професійну діяльність (підготовка мікроуроків, складання планів інтегрованих уроків за темами, ведення картотеки шедеврів світового мистецтва тощо).

Отримані в процесі аналізу дослідно-експериментальної роботи показники поетапної підготовки студентів до художньо-педагогічної діяльності свідчать про значну відмінність рівнів сформованості структурних компонентів художньо-аналітичних умінь майбутнього спеціаліста у експериментальній групі від показників сформованості даних умінь у студентів контрольної групи, чия спеціальна підготовка відбувалася у традиційно організованому навчально-виховному процесі.

Узагальнюючи аналіз результатів дослідження, можемо зробити наступні висновки.

Позитивні зміни у розвитку структурних компонентів художньо-аналітичних умінь студентів експериментальної групи, які були спричинені кардинальними напрямками дослідницько-експериментальної роботи, є показниками ефективності впровадження у навчально-виховний процес розробленої технології формування означеного поняття.

Результати свідчать про інтеграційне застосування студентами музично-теоретичних та мистецтвознавчих знань, що виявилось у зростанні їхніх аналітико-теоретичних та практично-творчих умінь.

Також відзначено усвідомлення майбутніми фахівцями значущості художньо-педагогічної діяльності, яка визначає рівень професійної підготовки. Про це свідчить утвердження стійкого пізнавального інтересу з боку студентів до художньо-творчих форм роботи на заняттях, зростання потреби у діалоговому спілкуванні з різними видами мистецтва, прояви індивідуально-самостійного творення. Особливої уваги заслуговує той факт, що підвищення активності студентів зумовило високий рівень самостійності майбутніх фахівців, їх ініціативності, цілеспрямованості, цілепокладання. Підтвердженням практичного значення ефективності запропонованої технології стали якісні та кількісні зрушення у рівнях мотиваційно-ціннісного, інтелектуально-логічного, емоційно-почуттєвого та комунікативно-емпатійного компонентів художньо-аналітичних умінь майбутніх спеціалістів, що характеризує ступінь володіння студентами експериментальної групи засобами інтеграції мистецтв, дисциплін художньо-естетичного циклу, художньо-педагогічної творчості.

Підвищення рівня розвитку суто спеціальних умінь у студентів сприяло зростанню відповідальності, працездатності, самовідданості і любові до обраної професії.

Успішність самореалізації особистості засобами інтеграції мистецтв та дисциплін художньо-естетичного циклу забезпечила професійну спрямованість майбутніх учителів на творчий розвиток особистості учня і подальше власне самовдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Троцько Г.В. Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах. Дис. докт. ... пед. наук: 13.00.04.; 13.00.01.— Харків., 1996. — 421с.

Матеріал надійшов до редакції 02.09.2004 р.

Плотницкая О. В. Экспериментально-статистическое обоснование эффективности педагогической технологии формирования художественно-аналитических умений будущих учителей музыки

В статье проанализированы результаты эксперимента по внедрению педагогической технологии формирования художественно-аналитических умений будущих учителей музыки.

Plotnitska O.V. Experimental - statistical grounding of the efficiency of the pedagogical technology in the formation of artistic analytical skills of future music teachers

The article analyzes results of the grounding of the pedagogical technology of the formation of artistic analytical skills of future music teachers.